IJCRT.ORG ISSN : 2320-2882

INTERNATIONAL JOURNAL OF CREATIVE RESEARCH THOUGHTS (IJCRT)

An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ

Gurbhej Singh

Research Scholar

Registration no. PH1855045002

Dr. Lakhwinder Kaur

Assistant professor

Department Punjabi

CT University Ludhiana Punjab

ਸਮਕਾਲੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ □ ਕੁੱਝ ਵਿਦਵਾਨ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦ ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਿਤ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ □ ਸਤਹੀ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਪਾਰ, ਪੱਛੜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਆਦਾਨ–ਪ੍ਰਦਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੰਕਲਪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ □ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਲੰਮੇਰਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ□ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁ–ਪੱਖੀ, ਬਹੁ–ਦਿਸ਼ਾਵੀਂ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ □ ਅੱਜ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰੀ ਵਸਤਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਖਰੀਦਿਆ ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ □ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਜ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਸਮੇਟਣਾ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਹੈ □ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੋਕਾ ਸਾਹਿਤ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾ–ਵਾਸਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਮੁੱਦੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟੋ–ਘੱਟ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਿਸ਼ਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਸੰਮਲਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ □ ਇਹ ਬਹੁ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਕਦਰਾਂ–ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬਰਕਰਾਰੀ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ □ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਧਾ ਜੀਵੰਤ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ □ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਜਨਮ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਪੱਛਮ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਸਰ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ □ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾ–ਵਾਸਤਾਗੀ ਰੱਖੀ ਹੈ □ ਡਾ. ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ, "ਅੱਜ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ–ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀ ਹੈ □ ਅਜੋਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਸ਼ਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਕਟਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕਰਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਕਟਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਰਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ □"[1] 1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਦੇ ਵਿਗਠਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨਵੀਂ ਨੁਹਾਰ, ਨਵੇਂ ਦਾਇਰਿਆਂ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋਣ ਲੱਗਾ □

ਅਜੋਕੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ 1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਜਟਿਲ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਖਮਤਾ ਸਾਹਿਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ □ ਇਸੇ ਲਈ ਅਜੋਕੇ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਨ ਭਾਵ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ □ ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਗਮੀਆਂ, ਅਧੂਰੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ □ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਖੌਟਾਧਾਰੀ ਸੋਚ, ਦੁਬਿਧਾਮਈ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ, ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਸਲੇ, ਝੂਰੇਰਵਾ ਅਤੇ ਓਪਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ, ਅੱਜ ਦੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪੱਖ ਆਦਿ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ □ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖੰਡਿਤ ਆਪੇ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ □ ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮਕਾਲੀਨ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਉਭਰਦੀਆਂ ਹਨ □

ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ □ ਨਾਟਕਕਾਰ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਸ ਦਾ ਹੰਢਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਹੈ □ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਇਸ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਾਟ–ਰਚਨਾਵਾਂ 'ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਔਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ' ਅਤੇ 'ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਾਵਾ' ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ □

ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ 'ਟੈਰੱਰਿਸਟ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ' ਵਰਗੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਅਨੁਭਵ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਉੱਥੇ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ □ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੂੰ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਜੋਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਵਿੱਚਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ □ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਝਾਂ ਉੱਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੂਝ ਰਹੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਾਰੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ □ ਇਸੇ ਲਈ ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਔਰਤ ਮਨ ਦਾ ਚਿਤੇਰਾ' ਨਾਟਕਕਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ □[2]

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਮਾਨਸਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚਰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ □ ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਘਾਣ, ਔਰਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਅਨਿਆਂ, ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਨਾਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਸਥਾਪਤ ਅਵਸਥਾ ਉੱਪਰ ਤਿੱਖੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉੱਪਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤਹਿਤ ਨਾਟਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਯਤਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ □ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਆਹ-ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਤਨ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਜਾਂ ਰੂਹ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ □ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪਜੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ □ ਨਾਟਕਕਾਰ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਮਨ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਾਟਕੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ □ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਐਸ਼ੋ-ਆਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ □ ਮਨੁੱਖ ਸੰਕਟਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ □ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ 'ਰਾਤ ਚਾਨਣੀ', 'ਸਿਰਜਣਾ', 'ਘਰ-ਘਰ' ਅਤੇ 'ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ' ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ □ ਇਹਨਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਨਪੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ □ ਜਿੱਥੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਸੌਦਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ □ ਮਰਦ ਦੀ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਕੈਦ ਨਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਨਾਰੀ

ਮਨ ਨੂੰ ਜਕੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਔਰਤ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਾਲੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ, 'ਵਿਆਹ ਤਨ ਲਈ ਤਾਂ ਵਰਜਣਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ।"[3] ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਚੇਤ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ ਮੰਨ ਕੇ ਦਬਾ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੁੱਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਔਰਤ ਨੂੰ ਧੀ-ਭੈਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਜੋੜ ਵਰ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਰੜ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ 'ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ' ਨਾਟਕ ਦੀ ਪਾਤਰ ਮਾਣਾ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਲਾਇਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੋਈ ਪਿਉ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਪਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਉਂ ਮਾਣਾ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਦਮਨ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾਂ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ:

ਬੇਟੀ ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ ਕਿਉਂ ਖੜ੍ਹੀ.......
...........ਧੀਏ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰ ਲੋੜੀਐ ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਮੁਟਿਆਰ ਧੀ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾਟਕਵਿੱਚ ਮਾਣਾ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚਲੇ ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

ਬਾਬੁਲ ਮੇਰੇ ਵਰ ਟੋਲਿਆ, ਜੋ ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਹਾਣੀ,
ਚੰਨਣ ਓਹਲੇ ਕਤਲ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੀ ਚੰਨ ਕਹਾਣੀ,
ਮਾਂ ਰਾਣੀ, ਮੇਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਐਸਾ ਕਾਜ ਰਚਾਵੇ,
ਉਹ ਵੇਖੋ ਡਾਲਰ ਦੀ ਡੋਲੀ, ਮਹਿਕ ਥੈਲੀ ਮੁਕਲਾਵੇ,
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਵੀਰੇ ਵੇਚੇ, ਮੇਰੇ ਗੁੱਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ,
ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ,...... ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ.... ।[4]

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਨਿਘਾਰ, ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦੀ ਵਸਤੂ ਬਣ ਰਹੀ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਪੈਤਰਿਕ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦਬਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੱਧਰਾਂ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਆਦਿ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ 'ਅਚੇਤ-ਸੁਚੇਤ' ਅਵਸਥਾ ਅਧੀਨ ਫਰਾਇਡੀਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ

ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ □ ਇਸੇ ਕੜੀ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਔਰਤ ਦਾ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨਾਟਕ ‘ਘਰ-ਘਰ’ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ □ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਪਤੀ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਗੁੰਝਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹਿੱਤ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਔਰਤ ਮਰਦ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਗਠਨ ਵਿੱਚ ਘਿਰੀ ਔਰਤ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਤਿੰਨ ਔਰਤਾਂ ਅਮਨ, ਇਸ਼ਾਨ, ਪਰਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੈ □ ਔਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਛੋਟੀ ਬੱਚੀ ਟੈਸੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਰਿੱਕੀ ‘ਘਰ-ਘਰ’ ਖੇਡ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ‘ਘਰ-ਘਰ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ □ ਇੱਥੇ ਲਾਕਾਂ (Lacan) ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਵਿਧੀ ਇਮੇਜਨਰੀ ਤੋਂ ਸਿੰਬੌਲਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ□ ਸਮਾਜਿਕ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰਿੱਕੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:

> ਰਿੱਕੀ: ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪਾਪਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਐ ਮੰਮੀਆਂ ਨੂ! ਤੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਐ ਮੰਮੀ ਤੇ ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਪਾਪਾ □ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ □[5]

ਬੱਚੇ ਰਿੱਕੀ ਅਤੇ ਟੈਸੀ ਦੀ ਖੇਡ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਨਾਟਕ ‘ਘਰ-ਘਰ’ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ □ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜੀਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਮਨ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੀ ਹੈ□ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਰਦ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ □ ਉਹ ਇਸ਼ਾਨ ਵਰਗੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮਾਲਕ ਔਰਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਲਈ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ □ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਨ ਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ □ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਇਸ਼ਾਨ ਅਮਨ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ:

> ਇਸ਼ਾਨ : ਕਾਇਰ ਐਂ ਤੂੰ! ਡਰਪੋਕ ਐਂ! ਇਨਫਿਅਰਟੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਐ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ! ਪਤਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਜੋ ਕਿ ਮਰਦ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ □ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਡਰਦੀ ਐਂ □ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਰਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਔਰਤ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਐਂ□ਖੋਖਲੀ ਐਂ ਤੂੰ ਪਤੈ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਖੋਖਲੇਪਣ ਦਾ[6]

ਅਮਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅੰਦਰਲੇ ਡਰ ਦਾ ਸਿਖਰ ਉਦੋਂ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਘਰ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਮੁਟਿਆਰ ਕੁੜੀ ਪਰਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸਬੰਧ ਬਣਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮ ਅਜੀਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ

ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਮਨ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧੀ 'ਟੈਸੀ' ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ:

ਅਮਨ: ਕਿਵੇਂ ਰਹਾਂਗੀ ਉਸ ਮਰਦ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਰਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ [7]

ਨਾਟਕ ਔਰਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਰਦ ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਵਜੋਂ ਮੜ੍ਹਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਜੋਂ ਖੁਦ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਜੀਤ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਪਰਮ ਉੱਤੇ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਅਜੀਤ: ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਲਝਾ ਲਿਆ ਵਰਨਾ ਅਮਨ ਵਰਗੀ ਨੇਕ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ.... [8]

ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਇਸ਼ਾਨ ਅਮਨ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਮੋੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਅਸੁਰੱਖਿਅਕ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹਾਲਤ ਸਬੰਧੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਉਹ ਭੁਗਤ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਛੁੱਟੜ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਰਦ ਦੀ ਪਸ਼ੂ-ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਪਜੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕਾਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਓ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਫਰਜ਼ੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਤਣਾਓ ਨੂੰ ਨਾਟਕ 'ਰਾਤ ਚਾਨਣੀ' ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਉਪਜੇ ਤਣਾਓ, ਨਾਰੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਦੋਫਾੜ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਪਿੱਛੇ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਸਨਮੁੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਚਾਹਤ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਦਸ ਸਾਲ ਬੀਤਣ ਉਪਰੰਤ ਅੰਬਰ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਪਾਲ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਂ ਸਰਦਾਰਨੀ ਚੰਦ ਕੌਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਝੂਠ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ...ਪਾਲ ਅਤੇ ਚੰਦ ਕੌਰ (ਨੂੰਹ-ਸੱਸ) ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਪੁੱਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਨੇਰੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਨਾਟਕ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਔਰਤ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਗੈਰ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਸਵਰਨੀ ਨੂੰ ਚੰਨੇ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੜਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ

ਹੈ □ ਜਦ ਔਰਤ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਵਾਲਾ (ਨਾਹਰ) ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਕੁੱਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਚੰਨਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਪਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਈ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਵਰਨੀ ਆਪਣੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਾਟਕ "ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਡੀਕਦੀ ਹੈ" ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ □ ਨਾਟਕ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਰੋਜ਼ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ □ ਰੋਜ਼ ਹੁਣ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ □ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਭੂਆ ਅਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ □ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਵੀ ਹੰਢਾ ਰਹੀ ਹੈ□

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ □ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਉੱਭਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਔਰਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਦਮਿਤ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ, ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੀ ਸੰਤਾਪਨਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਉਪਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਾਟ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਟ-ਵਸਤੂ ਪੱਖੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬਾਰੀਕ ਨੀਝ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ □ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਾਰੀ-ਪਾਤਰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ, ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਘਰੇਲੂ ਨੌਕਰਾਣੀ, ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਵਿਕੀ ਔਰਤ, ਡਾਂਸਰ ਕੁੜੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਰੀ-ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ □ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੇ ਚੇਤਨ-ਅਵਚੇਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੇ ਮਾਨਸਿਕ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ □ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੁੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ੈਲੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਰੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਹਿਤ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ □

ਹਵਾਲੇ :

1. ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ (ਡਾ.), ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤੇ ਪਾਸਾਰ, ਕ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2003, ਪੰਨਾ 53
2. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ (ਡਾ.), ਔਰਤ ਮਨ ਦਾ ਚਿਤੇਰਾ ਨਾਟਕਾਰ, ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਟ-ਪ੍ਰਵਚਨ, (ਸੰਪਾਦਕ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਡਾ.), ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2007, ਪੰਨਾ 29
3. ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ (ਡਾ.), 'ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਾਟ-ਰਚਨਾ' , 'ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਟ-ਪ੍ਰਵਚਨ' , ਪੰਨਾ 27
4. ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਨ ਦੇ ਓਹਲੇ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2015, ਪੰਨਾ 67
5. ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਘਰ-ਘਰ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2008, ਪੰਨਾ 9
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 29
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 77
8. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 70

IJCRT